

Ekebykommittén, en slutsummering

En berättelse rörande Ekebykommitténs tillkomst och verksamhet 1961–1971 meddelades i årsboken 1972. Avtalet med stiftsnämnden förlängdes emellertid ett år varför kommittén först med juni månad 1972 avslutade sin verksamhet. Därmed upphörde den tredje Ekebykommitténs befattning med Ekebyärendet.

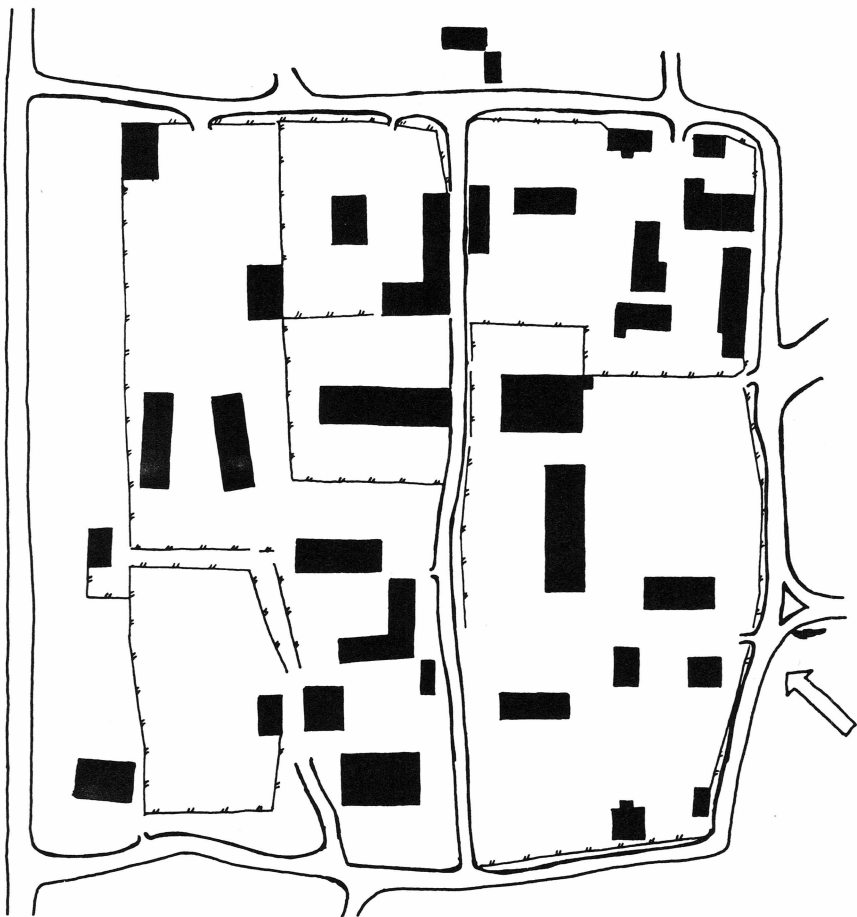
En av anledningarna till förlängningen av kontraktstiden var behovet av förberedelse av en ny förvaltningsform. Ekebykommitténs sista år kom därför – utom av de vanliga uppgifterna – att i diskussionens och utredningsarbetets form präglas av frågeställningen: överlåtelse på en stiftelse eller hel återgång till stiftsnämnden.

Frågan om huvudmannskapet för ett eventuellt kulturresevat hade varit aktuell sedan början av 50-talet. I Kungl. Maj:ts resolution 1955 fick länsstyrelsen i uppdrag att bl. a. utreda frågan om överlåtelse av de gamla byggnaderna »eller vissa av dem till någon bestående eller för ändamålet särskilt bildad kulturvårdande institution». Det första av dessa alternativ förordades av landshövding Andrén 1957 med förslaget att Upplandsmuseet skulle inträda som huvudman. Tidigare hade han (1956), trots avböjande från stiftsnämndens sida, uttryckt stort intresse just för stiftsnämnden som förvaltare av byn, ty därigenom »skulle man slippa frågan om målsmanskapet». Gemensamt i båda dessa fall var att förvaltningen tänktes knuten till en redan bestående institution. Det senare alternativet, en »för ändamålet särskilt bildad kulturvårdande institution», var det som oftast framfördes vid sammanträden eller i yttranden. Sitt mest representativa uttryck fick det då 1959 års Ekebykommitté framlade sitt förslag om stiftelse 1960. Som framgick av den tidigare redogörelsen förverkligades inget av dessa förslag.

Stiftelsetanken hade diskuterats även inom Vänge hembygdsförening. Då Ekebykommittén – som en provisoriskt tänkt lösning – över-

tog skötseln av byområdet, låg det en viss följdriktighet i att den skulle söka utreda stiftelsefrågan i syfte att erbjuda en alternativ förvaltningsform. För den intressanta utredning, som sedermera byrådirektör Benkt Rosenlund på kommitténs begäran utförde och framlade (1965), står kommittén i stor tacksamhetsskuld till honom.

En ny situation inträdde emellertid 1970 med den nya lagen om kyrklig jord, som gav stiftsnämnden ekonomisk möjlighet att tillgodose naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen (SFS 1970:939, § 14). Redan vid sammanträdet i mars 1971 ansåg ledamöter av kommittén att kontraktets § 11 borde tillämpas och att en huvudsynpunkt vid den fortsatta diskussionen borde bli att ej skilja stiftsnämnden från byns förvaltning, eftersom stiftsnämnden syntes kunna varaktigt garantera ett fortsatt arbete med byns bevarande och nu erhöll en tidigare saknad ekonomisk möjlighet därtill. Frågan om förlängning av kontraktet med Vänge hembygdsförening diskuterades aldrig, då föreningen redan från början sett sitt åtagande som ett provisorium. Någon propå från föreningens sida gjordes aldrig. På grund av den nya situation som inträtt, och de erfarenheter som vunnits, föreslog kommittén enhälligt i oktober 1971 en annan form för »avtal mellan förvaltningsorganet för Ekeby by och det lokala hembygdsarbetet» (inlaga till stiftsnämnden den 28 oktober 1971). Ett av de svåraste problemen (som egentligen låg utanför kommitténs uppgift) var frågan om de många ekonomihusens användning. Byn är ett museum sådan den är men samtidigt har alltid funnits en önskan att den skulle »leva». Problemet var enkelt i vad det rörde bostadshuset, som kunde hyras ut. I anslutning till ett förslag av 1959 års Ekebykommitté att ekonomilängorna skulle användas för lantbruksmuseal verksamhet kombinerad med forskning och studier upplät kommittén med stiftsnämndens medgivande vissa utrymmen till hushållningssällskapet, som efter Västerbyutställningen 1964 uppställde en del lantbruksmaskiner i ett par hus. I frågan om hembygdsföreningens föremålsamling anslöt sig kommittén till landsantikvariens uppfattning och propo-nerade att denna samling utan museal ambition t. v. kunde förvaras i de utrymmen som stod till buds. Som exempel på uppställning kan nämnas föremålen i bodarna i Bertil-Karlsson-gården och Emil Petterssons hem i lägenheten i Groggårdens tvättstuga. Ett utmärkt samarbete med inventarievårdarna fru Irma Rosenlund och fröken Karin Ekman och senare rådgivning av amanuens Karl-Johan

Plan över Ekeby by.

Eklund ledde till nuvarande uppställning. Andra bodar och ekonomitrymmen disponeras av hyresgäster, det kvardröjande lantbruket, den magasinerade s. k. Casparssonska samlingen m. m. Återstående hus, ett tiotal, är oanvända. Kommittén har genom praktiska lösningar (en kompromiss mellan en museal och en »levande» miljö?) sökt visa på en möjlig användning – utom av bostäderna – även av en del av ekonomihusen. Men i princip och i sin helhet är problemet olöst.

Vid sitt sista sammanträde i juni 1972 beslöt kommittén att till Vänge hembygdsförening överlämna den behållning, som efter reglering av

vissa mellanhavanden uppstod, med förslag att summan fonderas samt att till stiftsnämnden överlämna ett för byns underhåll anskaffat spånlager. I avtalsfrågan föreslogs en överenskommelse mellan stiftsnämnden och hembygdsföreningen om den senares dispositionsrätt till Kvarnbacken, Bertil-Karlsson-gården och övriga behövliga utrymmen och områden samt att Bertil-Karlsson-gården uthyres. Bakom uthyrningsförslaget låg goda erfarenheter av detta det minst krävande sättet att få en gård skött samt vidare möjligheten att kombinera uthyrningen med visning av gården, eventuellt även med andra uppgifter, samordnade med byfogdens.

Det ekonomiska resultatet av verksamheten blev en kontant behållning av kronor 5 514:03 (överlämnat till hembygdsföreningen) och kronor 6 917:82 för det inköpta spånlagret (överlämnat till stiftsnämnden), summa kronor 12 431:85. Av den kontanta summan motsvarar 5 500 kronor de donerade medlen. Kommittén har emellertid också förfogat över dolda tillgångar, som ej märks i ett bokslut: frivilliga insatser av byborna, hyresgäster och sockenbor.

Som exempel på det arbete, som utförts, kan nämnas fortlöpande reparationer av husen, hela byns rödfärgning och målning, nytt kar till bykällan samt byggande eller lagning av ca 650 meter gärdesgård eller staket, därav under 1970 takläggning och annan reparation av ett flertal hus och 113 meter spjälstaket berörande Anderssons, Falks och Gillbergs gårdar, under 1971 40 meter spjälstaket på Bertil-Karlsson-gården. Därtill kom den årliga skötseln i form av trädgårdsarbete, slätter m. m.

Utänför de kontrakterade skyldigheterna har en del uppgifter tillkommit med anledning av turistbesöken. Tillströmningen av besökare har aldrig kunnat bokföras och dess omfattning kan därför inte bedömas. De förteckningar, som på försök fördes åren 1968–1970 upptar endast dem som sökte kontakt. Utlänningarna torde i regel ha hört till dem. Den största gruppen utgjordes av västtyskar–holländare. Näst efter kom amerikaner. Av de nordiska länderna var endast Finland och Färöarna representerade. Bland de svenska besökarna var hembygds- och resegrupper återkommande men också en speciell kategori kulturhistoriskt intresserade. En annan grupp utgjordes av deltagare i gudstjänster och av hembygdsföreningen anordnade fester eller samlingar. De som svarade för värdskap och visning under dessa år var oftast fru

Inger Björkman, som ej sällan mottog gäster vid sin vävstol i Bertil-Karlsson-gårdens kök, och arkivarien Wolter Ehn, som i regel tog emot de akademiska grupperna, som regelbundet återkom i den akademiska undervisningen.

Att nämna alla, som var aktiva under de elva år, som Vänge hembygdsförenings Ekebykommité svarade för verksamheten är tyvärr ej möjligt. Anonymiteten är stor i allt hembygdsarbete, vare sig den döljer sig bakom tillrustningarna för en fest eller en samling, i ett slätterlag eller i en grupp av sammanträdande personer eller bakom förrådsfövaltarens uppgifter. I särskild tacksamhetsförbindelse står kommittén – utom till de redan nämnda – till dåvarande ägarna av Brunna gård, av vilka Nils Rosenlund förmedlade donationen, vidare Karl Jansson och Bertil Karlsson samt till de bortgångna Axel Andersson, Emil Pettersson och Gustaf Andersson. Under de första åren hjälpte oss Turisttrafikförbundet med översiktstavlan och förstoringen av presentationstexten, som skrevs av konservator Thorild Eklund. Under senare år ombesörjde hushållningssällskapet kansli utskrifter av protokoll m. m.

Kommittén har utgjorts av Nils Rosenlund, P. A. Björkman, Bertil Karlsson, Paul Ekman, Göran Knutsson, Valdar Pöder, Wolter Ehn och Ernst Borgström.

Några kommentarer till tidigare årsredogörelser i årsboken Uppland. 1960, s. 177, var syftet att förteckna tillförsel av främmande element. Då mycket av detta ej användes, varnas för redogörelsen som källa i vad avser dessa uppgifter. 1970, s. 218, och 1971, s. 170, har ej känt till den visserligen ofullständiga men nyanserade bild av de utländska besöken, som var möjlig och förbisett att byns ekonomi var skild från föreningens. Täby skola tillkom 1862 (föregången av Körlinge 1857).

Per Axel Björkman

Bondkyrko hembygdsförening Stabygården

Föreningens styrelse har under år 1973 bestått av Birger Levin, ordförande, Axel Thorsell, sekreterare, Bertil Johansson, kassaförvaltare, samt Justus Wahlström och Gösta Küller. Dessutom har olika sektioner och arbetskommittéer varit valda. Sammanträden har hållits varje månad med undantag av sommar-månaderna. Samkväm och olika slag av underhållning har förekommit, varvid bl. a. fröken Edit Denning framträtt såsom historieberättare. Gösta Küller har berättat till ljusbilder om en av honom företagen resa till Paris, en film från Versailles har visats, och till gitarrackompanjemang har adjunkt Herman Blom sjungit och kåserat om visor från olika tider. Helge Cederup har talat om sin barndom och uppväxttid och prostens Hans Persson har på ett synnerligen trevligt sätt skildrat händelser från sin första tid som prästman.

Den 7 november celebrerade föreningen sin tjuugoåriga verksamhet, varvid ordföranden i sitt hälsningsanförande särskilt betonade, att Stabby gamla arrendatorbostad kunnat bevaras tack vare att den av Börje och Helga Trefaldighets pastorat år 1953 överläts till föreningen såsom hembygdsgård. Föreningens målsättning har alltid varit att efter bästa förmåga föra ut hembygdsrörelsens syften. Vid sammankomsten talade antikvarie Karin Wretin om målningar i olika kyrkor i Uppland samt förevisade ljusbilder. Under det följande samkvämet hyllades flera av medlemmarna med blommor, såsom Bertil Johansson, som alltid varit föreningens kassör, Joel Andersson, gårdens mångåriga tillsyningsman, och Axel Thorsell för dennes femtonåriga befatning som sekreterare. Därefter framförde sekreteraren å föreningens vägnar ett varmt tack till ordföranden Birger Levin för hans goda ledarskap och överlämnade blommor. Sammankomsten omramades med sång av Lambert Lindblad.

Föreningens sedvanliga sommarutflykt företogs till Eskilstuna, Torshälla och Strömsholms slott. Under året har en del nya medlemmar anslutit sig till föreningen, vars medlemsantal är något över tvåhundra.

A. Thorsell
Skr.

Börje-Åkerby hembygdsförening

Arbetet inom Börje-Åkerby hembygdsförening har under 1973 bedrivits efter samma linjer som förut. Gamla bruksföremål har insamlats och katalogiserats. Dock måste en viss återhållsamhet iakttas, då utrymmet för förvaring av det insamlade är begränsat. Saker, som redan finns representerade i flera exemplar, kan inte längre mottagas. Åtskilliga skolklasser har besett samlingarna och föreningar av olika slag har utnyttjat hembygdsgården för möten och sammankomster.

Sommarfest hölls den 16 juni, då folkhögskolläraren, fil. mag. Thorild Lindgren höll ett uppmärksammat föredrag om Åkerby i gammal tid och berättade med utdrag ur protokoll och annat om livet i en liten uppländsk socken under svunna tider. Bygdespelmannen Olle Almström ledde folkmusiken, och fru Olga Karlsson folklekar. Börje kyrkokör under kantor Alvar Somme-stads ledning underhöll med körsång. Kaffe, läsk och pilkastning ingick bland några av arrangemangen.

Föreningens årsstämma hölls den 2 april under ordförandeskap av komminister Carl-Otto Ahlqvist. Ansvarsfrihet beviljades, och styrelse valdes:

Komminister Carl-Otto Ahlqvist, Åkerby, ordförande, hemmansägare Gunnar Larsson, Trysta, vice ordförande, rektor Petrus Lindgren, sekreterare och kassaförvaltare, hemmansägare Lars Larsson, Altuna, vice sekreterare, samt hemmansägarna Karl Johansson, Alsta, Lars Larsson, Altuna, och Enok Tapper, Hjälmsta. Hrr Gunnar Larsson, Arne Lindberg och Bertil Öberg fick i uppdrag att undersöka möjligheten av att tills vidare magasinera den timmerbyggnad, som skänkts till föreningen av hemmansägare Bertil Öberg, Söderby.

Yttertrappan har delvis ombyggt och reparerats av några medlemmar i föreningen, vilka skänkt såväl arbete som material, varför här fram bäres ett varmt tack. Norra gavelväggen på parstugan samt yttertaket på loftboden har reparerats av byggnadsfirman Valter Larsson, Svista. Rödfärgning och målning av byggnaderna kommer att verkställas instundande sommar.

Ett inbrott gjordes i hembygdsgården under sommaren, varvid tillgreps bl. a. en mässingskittel, några kopparkrutor och mjölkfat samt ett skrin. Gåvoskrinet var uppbrutet och sedlarna stulna, men silver och kopparmynt låg kvar. Intet av det stulna har återfunnits.

Uppsala kommun har beviljat ett anslag om femhundra kronor. Brandförsäkringen har höjts till 50 000 kronor. Antalet medlemmar är 75.

P. Lindgren

Lagunda Hembygdsförening

År 1973 har varit föreningens andra verksamhetsår, vilket innebär att man ännu prövar sig fram till vilken omfattning verksamheten kan tänkas få. Föreningen röner stort intresse bland folket i bygden och anmälningar har gjorts till olika gruppverksamheter såsom folkdans, insamlande av äldre Lagundabilder, intressanta växter, bandupptagning av intervjuer samt natur- och miljövård.

Kvekgården, som är i Upplands fornminnesförenings ägo, utnyttjas då och då. Föreningen firade bl. a. Flaggans dag där med lyckat resultat, till önskemål framfördes att detta bör bli en tradition. Bygdens organisationer ställde upp med en pampig fanborg, komminister Tjernberg talade och Gryta och Långtora förenade pastoratskörer sjöng vårsånger. Efter förtäring ur medhavda kaffekorgar följde tävlingar och lekar under ledning av några medlemmar av Sv. Ungdomsringen i Uppsala.

Under sommaren har fyra utflykter varit anordnade, till ängarna vid Sjö med kungsängsiljorna, till Vånsjöåsen när backsipporna blommade, till hällristningar och älvkvarnar i Biskopskulla och till Disagåden i Gamla Uppsala.

Vid iordningsställandet av Vilénska samlingarna i Nysätra har många medlemmar biträtt Irène Andersson från Enköpings museum.

Föreningen firade sitt årsmöte den 1 april varvid styrelsen omvaldes och består av ordf. Valdis Ordéus, v. ordf. Gustav Adlercreutz, sekr. Greta Ericson, kassör Rolf Johansson, samt Anna Lisa Eriksson, Gösta Wärn, Bertil Lidberg, Sven Tjernberg och Sonja Rudolfsson.

Greta Ericsson

Rasbokils hembygds- och fornminnesförening

I samband med hembygdsgdagen den 2 september 1973 firade föreningen sitt 30-årsjubileum i Gammelgården i Kölinge. Trots dåligt väder var deltagandet mycket stort och gården fylldes till bristningsgränsen av nuvarande och tillresande, tidigare medlemmar. Ordföranden gav en tillbakablick över det storartade arbete under tre decennier, som resulterat i tillkomsten av gården som samlingslokal och museum med stora samlingar av föremål ur bygdens forna arbetsliv och hushållning.

I samband med hembygdsgdagen visades en utställning av vacker textil hemslöjd från Rasbokil. Dessutom visade smidesmästaren Folke Mattsson från Örbyhus prov på sitt vackra konstsmide kompletterat av uppländskt hantverk från Uppsala läns hemslöjdsförening. I stora samlingssalen visade konstnärinnan Carin Ax teckningar och grafik med uppländska motiv och gav en inspirerande framställning kring frågan om vad som i dag är speciellt uppländskt från inland och kustområde. Man fick också höra uppländsk musik av de kända spelmännen Erik Sahlström och Leonard Larsson, »Viksta-Lasse».

Med anledning av jubileumsdagen fick hembygdsföreningen förutom gratulationer mottaga föremålgåvor, bl. a. en ålderdomlig handkvarn av sten från Klivinge samt en vackert formad träspade med järnskoning från Gruvstugan.

För övrigt har midsommaren firats traditionellt vid Årby gård, och under speciella röjardagar har hagmarken kring Gammelgården på ett pietetsfullt sätt befriats från busk och sly.

För att stödja hembygdsföreningens sammankomster och kulturminnesvårdande arbete anordnade föreningens damer en inkomstbringande gåvoauktion i början av november. Gammelgården har för viss värmehållning i arkivrum m. m. erhållit fortsatt kommunalt anslag med 800 kronor.

Studiebesök av enskilda och föreningar har under året förekommit, vilket visar ett glädjande intresse för gården och dess samlingar. Styrelsen har under 1973 haft följande sammansättning: Stig Björklund ordf., Viktor Andersson v. ordf., Gun Björklund sekr., Esbjörn Båth kassör, Elsa Gustafsson, Elsa Dahlgren, Ernst Andersson, Karin Pettersson, Margit Olofsson och Kajsa Eriksson.

Rasbokil december 1973

Gun Björklund

Skogs-Tibble fornminnes- och hembygdsförening

Skogs-Tibble fornminnes- och hembygdsförening har som vanligt börjat sitt arbetsår med årsmöte. Detta hölls den 6 aug. 1972 i museet. Styrelsen omvaldes i sin helhet. Efter förhandlingarnas slut serverades enligt tradition en gammal maträtt. För året hade man valt rågmjölgröt med korngryn och till detta lingon och mjölk, rågrödsmörgås med ost. Därefter det lika traditionella »knytkäffet».

Vår arbetskommitté kämpar fortfarande med katalogiseringsarbetet och har i skrivande stund hunnit med närmare 1 000 föremål. Den 20 aug. företogs en utflykt till Vendel och Örbyhus slott. Föreningen har återupptagit en gammal sedvänja, nämligen att på trefaldighetsafton »dricka hälsa» vid en tidigare

använd s. k. trefaldighetskälla vid Thesta. Ett 50-tal intresserade hade samlats vid källan, där man drack vatten ur en näverskopa, som tillverkats på ett enkelt sätt av en näverbit och en kluven kvist. Berit Lind från Hagby sjöng till gitarr och ledde allsång och det medhavda kaffet dracks i gröngräset. Som avslutning sjöngs nationalsången.

Muséet har varit öppet alla söndagar under juli kl. 11–13. Den sista besöks-söndagen bjöds på kyrkkaffe i museets trädgård vilket rönt stor uppskattning och många besökare togs emot.

Årets enda nyförvärv är en s. k. luffarklubba från Thesta by.

Vår förening kan åter se tillbaka på ett givande år och hoppas på en god fortsättning.

Valborg Pettersson

Stiftelsen Skuttunge prästgård

Årssammankomst med stiftelsen hölls lördagen den 10 juni 1972. Styrelsen fick därvid följande sammansättning: ärkebiskop emer. Gunnar Hultgren (ordf.), kyrkoherde Nils Hällström (vice ordf.), fru Anna-Lisa Godberg (sekr.), hemmansägare Herman Johansson (kassör), professor Gösta Berg (utsedd av Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet), hemmansägare Jan-Olof Andersson, fru Carin Lögdberg samt arrendator Yngve Persson.

I samband med årssammankomsten hölls den s. k. Skuttungeträffen vid prästgården med stort deltagande från bygden. Livligt intresse tilldrog sig det hembygdsföredrag, som därvid hölls av fröken Greta Rodenstam från Hudiksvall, dotter till den kända pionjären inom svensk hemslöjdsrörelse Stina Rodenstam. Med stöd av anteckningar och brev berättade talarinnan om sin mors barndomshem Eke by. Framställningen föranledde en frågestund, under vilken ämnet ytterligare belystes. För underhållning svarade denna gång en musikgrupp av ungdomar från Åkerlänna under ledning av Yvonne Båth-Persson. Kaffe med bärbullar och vattendrickning ur trefaldighetskällan utgjorde uppskattade traditionella inslag i programmet.

Vid årssammankomsten överlämnade fil. stud. Peter Lundkvist den av honom på stiftelsens uppdrag upprättade accessionskatalogen, som med sin registrering och beskrivning av föremål kommer att bli ett utomordentligt hjälpmedel för museisamlingens bevarande och utnyttjande. Under året har fröken Anna Melander, Uppsala, till museet som gåva överlämnat ett antal tidstypiska böcker, som tillhört underlöjtnanten Magnus Elias Melander, f. 1851 i Dragby, Skuttunge socken, och hans likaledes i Skuttunge födda hustru Anna Maria Skog.

Beträffande vården av byggnaderna på området har upptäckten av åverkan genom s. k. trägnagare aktualiserat behovet av sanering. Med landsantikvariens hjälp har medel utverkats av Riksantikvarieämbetet för denna sanerings utförande under år 1973.

Den år 1971 för första gången anordnade lövräfsningsdagen på senhösten upprepades den 21 oktober under ökad tillslutning av äldre och yngre. För städning av museibygnaden och i övrigt erforderlig tillsyn och skötsel av

området har stiftelsen såsom tidigare erhållit hjälp av hemmansägare och fru Herman Johansson, fru Carin Lögdberg, hemmansägare Jan-Olof Andersson och arrendator Yngve Persson.

Skuttunge den 15 juni 1973.

För Stiftelsens styrelse:

Gunnar Hultgren

Ordf.

Sydvästra Upplands kulturhistoriska förening

Sydvästra Upplands kulturhistoriska förening har under 1972 fortsatt verksamheten under hävdvunna former i syfte att tillvarata och vårda de kulturhistoriska värdena i staden och den omgivande bygden.

Antalet besökare i föreningens museum har varit 687 och antalet skolklasser 25. Man kan räkna med att antalet besökare varit något högre, eftersom många glömmet att anteckna sina namn i besöksboken. Samlingarna har under året utökats med ett tiotal föremål. Accessionskatalogen upptog vid årets slut 4 587 nummer.

Museivårdare har varit fru Ingeborg Wallén, som på egen begäran slutade vid årsskiftet 1971–1972 och efterträddes av folklivsforskarna fil. stud:a Irene Andersson och Göran Hedlund; den senare är också föreningens nye kassör efter Nils Lundgren. Styrelsen i övrigt är densamma som under 1971. Renovering och konservering av kyrkliga föremål samt av en 1600-talsvärja har fortsatt. Föreningen har under året låtit utge andra (sista) delen av Eneboms avhandling om Enköping. Provgrävningar efter lämningar av det gamla glasbruket på Bryggholmen har verkställts – liksom konservering och renovering av den gamla tiondeboden i Skolparken.

Föreningen har anslutits till Samfundet för Hembygdsvård.

Thore Floderus

Ordf.

Harry Norrgården
Skr.